

Отримано: 13.10.2020 р.

Прорецензовано: 27.10.2020 р.

Прийнято до друку: 30.10.2020 р.

e-mail: dzyraolesya@gmail.com

DOI: 10.25264/2409-6806-2020-31-73-78

Дзира О. Діяльність українських допомогових товариств у Канаді 1918–1939 рр. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Історичні науки». Острог, 2020. Вип. 31. С. 73–78.

УДК 94(477).152

Олеся Дзира

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ДОПОМОГОВИХ ТОВАРИСТВ У КАНАДІ 1918–1939 РР.

Відображено напрями діяльності українських громадських товариств у Канаді у міжвоєнний період, що допомагали переселенцям під час імміграції, фінансово та морально підтримували на перших порах їх побут у новій країні, займалися взаємострахуванням у разі хвороби, нещасного випадку, смерті. Визначено місце і роль цих організацій у діаспорі.

Ключові слова: імміграція, українські переселенці в Канаді, діаспора, допомогові товариства, харитативна діяльність.

Olesya Dzyra

ACTIVITIES OF THE UKRAINIAN AID SOCIETIES IN CANADA IN 1918–1939S

The article analyses and systematizes the information about the charitable work of Ukrainian public organizations in Canada in the interwar period, with the purpose to facilitate the complicated process of removal, departure and further settlement of compatriots overseas. In general, such aid societies were divided into three types, namely those that fulfilled their functions to simplify the immigration process, those who financially supported their members in case of illness, accident, or death, and those who were founded for social and political purposes, but also directly supported their supporters, built orphanages, shelters, and schools, as well as fed and provided clothing to the extremely impoverished countrymen. Thus, the first aid society gave as much help as possible to everybody willing to leave for Canada, the second engaged in mutual insurance of their membership, and the third donated funds for the benefit of the diaspora. Immigration aid societies were promoted by the Canadian authorities, funded by shipping and railway companies that were particularly interested in immigration from Eastern Europe after the 1925 railway agreement with the Canadian government, and received dividends from it. The organizations that provided the mutual insurance service operated at the expense of mandatory membership fees. In addition to membership fees, other public organizations received funds from voluntary donations from members, supporters, and sponsors. And finally, this type of activity was not the main one. These organizations were both local and dominion in nature, both working on a temporary and permanent basis. Despite of common goal, they could be divided by religious or political affiliation. And yet they combine representatives of the diaspora for a good mission – to make life easier for newly arrived Ukrainian immigrants.

Key words: immigration, Ukrainian settlers in Canada, diaspora, aid societies, welfare activity.

Робота допомогових товариств в українській діаспорі Канади, заснованих з некомерційною метою, спрощувала вирішення ряду важливих питань для іммігрантів. Вона є невід'ємним елементом з історії переселенських рухів до Канади. Її вивченню не було присвячено окремих комплексних досліджень. Напрацювання видатного вченого діаспори М. Марунчака дозволяють скласти загальне уявлення про діяльність таких товариств [6; 7]. Спеціальним дослідженням з теми є «Ювілейна книжка українського товариства Взаїмна поміч», що передає хроніку подій історії цієї організації [4]. У статті М. Гульки-Тієчка проаналізовано вплив залізничної угоди 1925 р. на імміграційні процеси в Канаді й доведено збільшення кількості імміграційних товариств та зріст їх активності у зв'язку з її підписанням [12]. Харитативна діяльність комуністичних товариств передана у дослідженнях їх членів [3].

Тому метою обраного дослідження є характеристика роботи допомогових товариств української діаспори Канади в міжвоєнний період. Відповідно завданнями статті визначено: класифікувати

українські допомогові організації в Канаді, висвітлити напрями їх діяльності та визначити її ефективність.

У Канаді діяли товариства, що допомагали українцям у складному процесі імміграції. Найчисельнішим та найвідомішим було Товариство опіки над українськими переселенцями імені святого Рафаїла, створене з ініціативи єпископа Никити Будки на з'їздах у листопаді – грудні 1924 р. в Саскатуні й Вінніпезі. На таке рішення вплинула Канадська національна залізниця (далі – CNR), з якою, так само як і з «Кунард лайн», товариство в майбутньому тісно співпрацювало [15, р. 92]. CNR допомагала при створенні проекту заявки на чартер, який здобуло в липні 1925 р. [12, р. 32]. Свою назву організація отримала на честь архангела Рафаїла, що опікувався подорожніми й потребуючими. У статуті товариства було визначено такі напрями його роботи: «Товариство дає... всякі інформації листами і часописами, а також усно, про Канаду, про набування землі і спосіб господарювання, про заробітки і підприємства в Канаді... пояснення про найкращий спосіб відбування подорожі до Канади, щоби переселенці могли уникнути яких-небудь страт або прикростей в дорозі... порозумівається з правительством домінії і провінцій в Канаді, а також відповідними товариствами чи підприємствами, щоби... улегшити українським поселенцям загосподарювання в Канаді... поладжує всякі зажалення українських іммігрантів в справі страт або прикростей, які прийшлося потерпіти при виїзді з Рідного Краю. При переїзді, і при шуканні роботи або при осіданні на ріллі в Канаді, щоби поробити кроки до направлення заподіяної шкоди і до усунення заповіджених прикростей на будуче; товариство закладає доми для приїзжих українців, на час початкового побуту в Канаді... видає свою часопись, брошури і книжки... запрошує на наради фахівців і знавців» [цит. за М. Марунчаком, 7, с. 165–168]. Вже на 14 березня 1926 р. в діаспорі діяло 23 місцеві комітети по допомозі українцям у Канаді [7, с. 183].

Товариство імені святого Рафаїла несло відповідальність перед урядом за гарантування роботи для іммігранта й запевнення, що він не стане тягарем для держави, змушувало українсько-канадських фермерів приймати на роботу новоприбулих сільськогосподарських робітників з України. Об'єднання збирало матеріали Міністерства імміграції та колонізації про умови, правила визнання іммігрантів і роздавало їх майбутнім іммігрантам і потенційним спонсорам [13, р. 50]. Першим головою допомогової організації став о. проф. Є. Турула, який згодом передав керівництво установою С. Савулі, а від нього провід перебрав К. Продан, що управляв товариством 15 років до кінця його існування. Довкола організації згуртувалися такі видатні діячі, як Д. Ільчишин, В. Біберович, д-р М. Мігайчук, проф. І. Боберський, о. П. Божик, В. Дикий, М. Кумка, І. Рудачек та ін.

Товариство займалося не тільки поселенням українських іммігрантів з України, Франції, Німеччини, Болгарії, Китаю, Південної Америки, а й пошуком їх родичів у Канаді. Його члени закликали фермерів діаспори збирати кошти на допомогу новоприбулим. Особливо фінансова допомога була потрібна українським емігрантам на час виїзду з України. Товариство домовилося з урядом про виділення землі для приїжджих українців у Квебеку та Британській Колумбії [6, с. 29–31]. У 1928 р. воно допомогло у справі переїзду іммігрантів з Шанхаю [5, с. 70–71]. А в 1932 р. ним було налагоджено зв'язки з Сільською реабілітаційною комісією (Rural rehabilitation commission). Ця комісія надавала ферми та допомогу в господарстві безробітним [7, с. 202–203]. Товариство співпрацювало із залізничними компаніями CNR, Канадською тихоокеанською залізницею (далі – CPR) і Канадською пароплавною компанією («Canada Steamship Line»). Ці контакти були дуже важливими для переселенців, оскільки залізниці мали визначене державою право розміщувати іммігрантів у обраних ними місцях. Тому члени цього об'єднання намагалися домовлятися з управлінням залізничних компаній про поселення на кращих землях українців-іммігрантів. Воно мало свою філію в Едмонтоні. Товариство опіки в Канаді співпрацювало з аналогічним товариством у Львові. Відповідав за зв'язки з цією організацією у Львові спочатку І. Боберський (також агент пароплавної компанії «Кунард лайн»), а після його від'їзду з Канади у 1933 р. – К. Продан. Ця допомогова організація також надавала юридичну консультацію представникам діаспори, публікувала у пресі інформативні матеріали про еміграцію, видавала інформаційні брошури, календарі-альманахи, редактовані І. Боберським, П. Божиком, Д. Ільчишином, такі як «Нове поле» (1927), «Прерія» (1928), «Кленовий листок» (1929), «Фарма» (1930), щорічник «Календар канадійських українців. Провідник» (1931–1936). Товариством було введено в життя діаспори святкування декад від року першого українського поселення в Канаді [6, с. 32].

Для збереження документації товариство навіть заснувало бібліотеку імені І. Боберського в домі його секретаря Д. Ільчишина. Функціонування організації завершилося приблизно у 1938 р., що пов'язано зі скороченням імміграції [16, р. III].

Таким чином, його діяльність допомогла поселенцям краще облаштуватись у Канаді і полегшила процес пошуку роботи.

Товариство опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла не було єдиною установою, що займалась імміграційними справами в Канаді. Ними також займався спеціальний імміграційний комітет, створений ще у грудні 1923 р. на Першому українському просвітньо-економічному конгресі у Вінніпезі. До нього увійшли М. Стечишин (пізніше суддя в Саскатуні), посли М. Григорчук, М. Бачинський, ред. О. Гикавий, о. С. Савчук, М. Лучкович, адв. А. Вавринюк, В. Свистун, посол Т. Ферлей, ред. Т. Томашевський та ін. Очолювали комітет М. Бачинський та Т. Ферлей. Ними було створено Українсько-еміграційне колонізаційне бюро. Але воно довго не проіснувало, і дехто з його членів перейшов до Українського товариства допомоги переселенцям (Ukrainian settler's aid society), створеного у 1927 р. у Вінніпезі. Головою організації був О. Дик, секретарем – Василь Балешта. У цій установі працювали такі фахівці, як Г. Курдидик, І. Рудачек, В. Біберович, Т. Дацьків. У Едмонтоні діяло Українське імміграційне та колонізаційне товариство (Ukrainian immigration and colonization association) (у 1927 р. перейменоване на Конфедерацію земельної корпорації (Confederation land corporation) на чолі з едмонтонськими бізнесменами братами В. та Я. Гавриляками, що надавало поради від залізничної компанії CPR, а в Саскатуні від цієї ж компанії – Українське колонізаційне бюро (з 1927 р.) під керівництвом І. Рурика. Крім таких допомогівих інституцій, у Канаді діяли агентства з одного чи двох працівників, що представляли інтереси тієї чи іншої корабельної лінії. Так, наприклад, представниками «Балтика-Америка лайн» («Baltic America Line») були Т. Дацьків та І. Ісаїв. Мали свої бюро Ю. Дробей, В. Гавриш, М. Гавриляк, В. Сташин та ін. [6, с. 34–35; 12, р. 41–48].

Вищезгадане Українське імміграційне та колонізаційне товариство, поле діяльності якого загалом обмежувалось Альбертою, у 1926 р. ініціювало переїзд до Саскачевану з Харбіна восьми біженців більшовицького режиму, в тому числі одного професора, двох студентів і двох акторів. Бажаючих виїхати було значно більше, масштабнішими були й комерційні інтереси товариства (переселення 150 сімей). Однак ці біженці в основній масі не були працівниками у сфері сільського господарства, як цього вимагало канадське законодавство [12, р. 39–42].

У підсумку діяльність «товариств опіки» в діаспорі сприяла організованому еміграційному рухові до Канади. Базуючись на громадських засадах та ініціативі членів, товариства значно полегшили й покращили умови поселення й пошуку роботи українців у Канаді в міжвоєнний період.

Окремий блок організацій в українській діаспорі Канади становлять допомогіві об'єднання, метою яких була матеріальна допомога своїм членам у часи криз, а також підтримка співвітчизників в Україні. Державне регулювання діяльності громадських організацій здійснювалось у рамках закону про компанії. В його основі лежала концепція некомерційної корпорації, яка була вперше додана до федерального загальнокорпоративного статуту в 1917 р. До виправленого Акту про компанії 1917 р. федеральні неакціонерні корпорації створювались спеціальними актами парламенту.

Розділ 5 Акта забороняв компаніям вести страховий бізнес. Дозволялось засновувати компанії з метою так званого взаємострахування (sinter-insurance) [11], коли створювались товариства з метою матеріальної допомоги членів один одному в нещасних випадках, хворобах та смертях. Це були допомогіві товариства. Українці в Канаді в міжвоєнний період заснували ряд таких об'єднань, як Українське запомогове братство св. Миколая, Українське запомогове товариство «Взаїмна поміч», Товариство допомоги безробітним в Торонто тощо.

Однією з найстарших організацій, що займалися взаємострахуванням, було Українське запомогове братство св. Миколая, яке постало у 1905 р. з ініціативи М. Гладкого, В. Карпеця і о. М. Гури. Товариство видавало кошти на похоронні витрати померлих членів і страхову допомогу в разі хвороби чи нещасного випадку. Членство братства обмежувалось українцями-католиками. Отримавши у 1930 р. чартер з Оттави [17, р. 83] і додавши до своєї назви слово «Українське», воно з провінційної організації переросло в домініальну установу. 19 жовтня 1933 р. громадське об'єднання отримало сертифікат реєстрації з Домініального департаменту «убезпечень», в якому говориться, що братство внесло потрібні депозити і виконало вимоги канадського законодавства, а тому може проводити свою діяльність по всій Канаді. Цей документ підписав міністр фінансів Р.Н. Ргодес. А в січні 1934 р. на конвенції було прийнято новий статут товариства, який відповідав вимогам і завданням чартеру

[8, с. 84]. У міжвоєнний період братство нараховувало близько 30 відділів з 2 500 членів. Його головою більше ніж 30 років був І. Жаровський.

На Сході Канади в Торонто з 1910 р. 16 років діяло Руське народне допомогове товариство. Також в Торонто було створено локальний Союз українських допомогівих братств, що складався з греко-католицьких допомогівих товариств [6, с. 97]. Аналогічним за конфесійною належністю членів було Товариство Св. Іоанна Милостивого в Онтаріо [10, арк. 13].

У листопаді 1921 р. у Вінніпезі утворилось Українське допомогове товариство «Взаїмна поміч». Ще до цього бажаючі долучитись до допомогівої діяльності намагались вступити в ряди братства святого Миколая, але їм було відмовлено через неприналежність до греко-католиків. А це у свою чергу змусило створити власну позаконфесійну організацію, але яку все-таки значною мірою представляли українці-православні [4, с. 11–12]. Засновниками і членами першої управи стали І. Трач (голова), С. Басистий, Г. Блок, В. Біленький, П. Попель. Об'єднання надавало допомогу своїм членам у випадку хвороби чи смерті. Товариство опікувалось не тільки своїми членами, а й будувало сиротинці та притулки для пристарілих, мало свої бібліотеки по відділах. З часом воно сформувало добродійний і народний фонди для підтримки української культури в діаспорі. Провідними діячами цієї установи були М. Стечишин (голова з 1925 р. до 1935 р.), В. Довганик (голова з 1936 р.), Т. Ферлей, О. Бабинець, В. Казанівський, С. Ковбель, І. Сирник, А. Павлик та інші [6, с. 97–98; 1, с. 14–17].

У лютому 1925 р. товариство отримує домініальний чартер, а отже можливість поширювати свою діяльність по всій Канаді. З 1925 по 1934 рр. утворилося ще 36 відділів «Взаїмної помочі», таким чином збільшивши загальну кількість осередків до 50. Допомога сім'ї в разі смерті члена товариства складала 150 дол., а спеціальна допомога родині від 50 до 350 дол. (залежала від часу перебування у складі товариства померлого члена). Членський внесок складав 50 центів на місяць, 5 центів на кожного померлого та 1 долар на рік на лікаря, оскільки при кожному відділі «Взаїмної помочі» працював лікар [1, с. 159–164]. Повідомлення про діяльність товариства публікувалися щотижня на сторінках «Українського голосу». До 1943 р. «Взаїмна поміч» діяла як добродійно-допомогова установа, а після вже більше як страхова.

У 1922 р. з ініціативи комуністичного Товаришення український робітничий дім (далі – СУРД) засновано страхове Робітниче допомогове товариство (далі – РЗТ), що надавало грошову допомогу своїм членам у випадку смерті чи хвороби й долучалося до загальних акцій СУРД. Членський внесок складав 1 долар на місяць, а з початком Великої економічної депресії в Канаді було дозволено за бажанням зменшити внески до 50 і 25 центів [3, с. 154–155]. У ряди товариства входили й російські, польські, фінські відділення тощо. Першим його головою був М. Попович. У 1933 р. РЗТ налічувало більше 6 000 членів за підрахунками М. Марунчака [6, с. 74], а за відомостями О. Мартиновича у 1929 р. – 116 відділів з 7 400 членами [14, р. 250–251]. З 1928 р. товариство піклувалося сиротинцем та будинком для людей похилого віку, який закrywся у сер. 30-х внаслідок Великої депресії. Також воно передавало кошти на «Українські робітничі вісті», страйкові комітети та інші види діяльності СУРД. РЗТ долучилося до створення Робітничого та фермерського кооперативного товариства для торгівлі кам'яним вугіллям і лісом (з 1938 р. Народний кооператив) [14, р. 59, 251].

Консервативна Канадська січова організація з 1929 р. згідно з новим статутом вирішила додатково виконувати допомогіву функцію для свого членства й запровадила членські внески у розмірі 1 дол. на місяць для чоловіків, 50 цент. для жінок і 25 цент. для дітей. Їх виплачували як страховку у разі смерті чи хвороби, а також використовували на потреби організації [10, арк. 14–15].

Засновувались у Канаді також тимчасові товариства опіки, що постали з метою вирішення певних нагальних питань. Так, у роки Великої економічної депресії діяло «Товариство допомоги безробітним в Торонто», створене з ініціативи членів Українського народного дому й товариства «Взаїмна поміч». Об'єднання «взяло собі за ціль помагати українцям-робітникам в сей тяжкий час безробіття ...» («Український голос», ч. 32, 12 серпня 1931 р.). 31 серпня 1934 р. національно-патріотичним блоком організацій у Канаді було створено центральний Український допомогівий комітет для підтримки голодуючих в Україні, що надіслав телеграму до прем'єр-міністра Канади Р.Б. Беннета з проханням вплинути на радянську політику «виголоджування України» («Український голос», ч. 36, 5.09.1934) [2, с. 279, 286].

Отже, у міжвоєнний період в українській діаспорі Канади існували такі типи допомогівих товариств: 1) організації, що виконували свої функції задля спрощення процесу імміграції; 2) інституції, що фінансово підтримували своїх членів у випадку хвороби, нещасного випадку, смерті;

3) об'єднання, які були засновані з суспільно-політичною метою, але, окрім своїх основних завдань, безпосередньо допомагали своїм прибічникам, будували сиротинці, притулки, школи, годували, забезпечували одягом вкрай збіднілих земляків. Отже, перші допомагали по можливості всім охочим виїхати до Канади, другі займалися взаємострахуванням свого членства, а треті жертвували кошти на благоустрій діаспори. Імміграційним допомогивим товариствам сприяли владні кола Канади, їм допомагали з фінансуванням корабельні та залізничні компанії, що особливо були зацікавлені у процесі імміграції зі Східної Європи після укладення залізничної угоди 1925 р. з канадським урядом і отримували дивіденди від цього. Некомерційні страхові організації функціонували за рахунок обов'язкових членських внесків. Інші ж громадські об'єднання, окрім членських внесків, отримували кошти і від добровільних пожертв членів, прихильників та спонсорів. Згадані організації були як локального, так і доміняльного характеру, як тимчасові на вимогу часу, так і ті, що працювали на постійній основі. Незважаючи на спільну мету, вони могли ділитися за релігійною чи політичною належністю членства. Залежно від типу організацій напрямами їхньої діяльності було інформування про можливості імміграції, умови поселення, канадське законодавство, допомога при пошуку родичів у Канаді, сприяння бажаному переїзду, взаємострахування, добродійність тощо.

Таким чином, допомогиві організації були тими організаціями, що безпосередньо полегшували життя іммігрантів як на початковому етапі їх приїзду та розселення, так і в подальшому працевлаштуванні, лікуванні тощо. Їх діяльність була ще одним черговим способом єднання українців діаспори.

Список використаних джерел та літератури:

1. Батицький В. Українське т-во «Взаїмна поміч». *Глюстрований календар «Українського голосу» на 1935 рік* / ред. О. Івах. Вінніпег: Українська видавнича спілка в Канаді, 1935. С. 159–164.
2. Боровик М. Століття українського поселення в Канаді (1891–1991). Монреаль; Оттава: Українська Могилянсько-Мазепинська академія наук (УММАН), 1991. 485 с.
3. Волинець М. 15 років ТУРФДім 1918–1933. Вінніпег: Накладом Робітничо-фермерського видавничого товариства, 1933. 190 с.
4. Довганик В., Попель П. 1 Відділ «В. П.» Вінніпег, Ман. Як повстало українське товариство Взаїмна поміч. *Ювілейна книжка українського товариства Взаїмна поміч* / упоряд. В. Батицький. Вінніпег: Накладом українського товариства «Взаїмна поміч», 1935. С. 11–17.
5. Макар В.Ю. Соціально-політична інтеграція українців у поліетнічне суспільство Канади. Чернівці: Прут, 2006. 284 с.
6. Марунчак М.Г. Історія українців Канади: у 2 т. Вінніпег: Накладом Української вільної академії наук в Канаді, 1991. Т. 2. 512 с.
7. Марунчак М.Г. Студії до історії українців Канади: у 5 т. Вінніпег: Українська вільна академія наук, 1973–1980. Т. 5: Розвідки та документи міжвоєнної доби. 299 с.
8. Пропам'ятна книга з нагоди золотого ювілею поселення українського народу в Канаді / уложена українськими католицькими священиками під проводом свого єпископа. Йорктон: Накладом єпископського ординаріяту, з печатні «Голосу Спасителя», 1941. 338 с.
9. Українські канадці в історичних зв'язках із землею батьків: до 100-річчя прибуття перших українських поселенців до Канади: збірник / авт. кол.: А.М. Шлепаков та ін. Київ: Дніпро, 1990. 231 с.
10. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 4363. Оп. 1. Спр. 1. 248 арк.
11. The Dominion Companies Act amendment Act, 1917. URL: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/canlawtt38&div=72&id=&page> (Last accessed: 13.10.2020).
12. Gulka-Tiechko M. Ukrainian immigration to Canada under the railways agreement. *Journal of Ukrainian Studies*. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies, 1991. Vol. 16. № 1–2. Pp. 29–59.
13. Kaye V., Swyripa F. Settlement and colonization. *A heritage in transition: essays in the history of Ukrainians in Canada* / ed. by Manoly R. Lupul. Toronto: McClelland and Stewart, 1982. Pp. 32–58.
14. Martynowych O.T. Ukrainians in Canada: the interwar years. Edmonton; Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies press, 2016. Book 1: Social structure, religious institutions, and mass organizations. XXIV. 650 p.
15. Osborne B. «Non-preferred» people: inter-war Ukrainian immigration to Canada. *Canada's Ukrainians negotiating an identity* / ed. by Lubomyr Luciuk and Stella Hryniuk. Toronto; Buffalo; London: Published in association with the Ukrainian Canadian Centennial committee by University of Toronto press, 1991. Pp. 81–102.
16. The St. Raphael's Ukrainian immigrants welfare association of Canada collection, Ukrainian Cultural and Educational Centre, Winnipeg: finding aid / prepared Jaroslav Iwanus and Wolodymyr Senchuk. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta, 1988. XII, 22 p. (Occasional research reports; № 21).
17. Yuzyk P. The Ukrainians in Manitoba: a social history. Toronto: University of Toronto press; London: Geoffrey Cumberlege, Oxford University press, 1953. 232 p.

References

1. Batytskyi V. Ukrainske t-vo «Vzaimna pomich». *Illustrovanyi kalendar «Ukrainskoho holosu» na 1935 rik* / red. O. Ivakh. Winnipeg: Ukrainska vydavnycha spilka v Kanadi, 1935. S. 159–164.
2. Borovyk M. Stolittia ukrainskoho poselennia v Kanadi (1891–1991). Montreal; Ottawa: Ukrainska Mohyliansko-Mazepynska akademiia nauk (UMMAN), 1991. 485 s.
3. Volynets M. 15 rokov TURFDim 1918–1933. Winnipeg: Nakladom Robitnycho-farmerskoho vydavnychoho tovarystva, 1933. 190 s.
4. Dovhanyk V., Popel P. 1 Viddil «V.P.» Winnipeg, Man. Yak povstalo ukrainske tovarystvo Vzaimna pomich. *Yuvileina knyzhka ukrainskoho tovarystva Vzaimna pomich* / uporiad. V. Batytskyi. Winnipeg: Nakladom ukrainskoho tovarystva «Vzaimna pomich», 1935. S. 11–17.
5. Makar V.Yu. Sotsialno-politychna intehratsiia ukraintsiv u polietnichne suspilstvo Kanady. Chernivtsi: Prut, 2006. 284 s.
6. Marunchak M.H. Istoriia ukraintsiv Kanady: u 2 t. Winnipeg: Nakladom Ukrainskoi vilnoi akademii nauk v Kanadi, 1991. T. 2. 512 s.
7. Marunchak M.H. Studii do istorii ukraintsiv Kanady: u 5 t. Winnipeg: Ukrainska vilna akademiia nauk, 1973–1980. T. 5: Rozvidky ta dokumenty mizhvoiennoi doby. 299 s.
8. Propamiatna knyha z nahody zolotoho yuvileiu poselennia ukrainskoho narodu v Kanadi / ulozhena ukrainskymy katolytskymy sviaschenykamy pid provodom svoho yepyskopa. Yorkton: Nakladom yepyskopskoho ordynariatu, z pechatni «Holosu Spasytelia», 1941. 338 s.
9. Ukrainski kanadtsi v istorychnykh zviazkakh iz zemleiu batkiv: do 100-richchia prybuttia pershykh ukrainskykh poselentsiv do Kanady: zbirnyk / avt. kol.: A.M. Shlepakov ta in. Kyiv: Dnipro, 1990. 231 s.
10. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F. 4363. Op. 1. Spr. 1. 248 ark.
11. The Dominion Companies Act amendment Act, 1917. URL: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/canlawtt38&div=72&id=&page> (Last accessed: 13.10.2020).
12. Gulka-Tiechko M. Ukrainian immigration to Canada under the railways agreement. *Journal of Ukrainian studies*. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies, 1991. Vol. 16. № 1–2. Pp. 29–59.
13. Kaye V., Swyripa F. Settlement and colonization. *A heritage in transition : essays in the history of Ukrainians in Canada* / ed. by Manoly R. Lupul. Toronto: McClelland and Stewart, 1982. Pp. 32–58.
14. Martynowych O.T. Ukrainians in Canada: the interwar years. Edmonton; Toronto, Canadian Institute of Ukrainian Studies press, 2016. Book 1: Social structure, religious institutions, and mass organizations. XXIV. 650 p.
15. Osborne B. «Non-preferred» people: inter-war Ukrainian immigration to Canada. *Canada's Ukrainians negotiating an identity* / ed. by Lubomyr Luciuk and Stella Hryniuk. Toronto; Buffalo; London: Published in association with the Ukrainian Canadian Centennial committee by University of Toronto press, 1991. Pp. 81–102.
16. The St. Raphael's Ukrainian immigrants welfare association of Canada collection, Ukrainian Cultural and Educational Centre, Winnipeg: finding aid / prepared Jaroslav Iwanus and Wolodymyr Senchuk. Edmonton: Canadian institute of Ukrainian studies, University of Alberta, 1988. XII. 22 p. (Occasional research reports; № 21).
17. Yuzyk P. The Ukrainians in Manitoba: a social history. Toronto: University of Toronto press; London: Geoffrey Cumberlege, Oxford University press, 1953. 232 p.